

3. Рижиков В. С. Технологія розробки професіограми майбутнього юриста / В. С. Рижиков // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – № 10 (197), ч. I. – 2010. – С. 55–65.

4. Подоляк Л. Г. Психологія вищої школи : підручник / Л. Г. Подоляк, В. І. Юрченко. – 2-ге вид. – Київ : Каравела, 2008. – 352 с.

Романюк Богдан Васильович,
доцент кафедри транспортного права та
логістики Національного транспортного
університету, кандидат юридичних наук,
доцент, заслужений юрист України

ФІЛОСОФІЯ СЛІДЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Й НОВЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

Основним суб'єктом пізнання злочинної події на стадії досудового слідства є слідчий. Слідче пізнання у кримінальному процесі як окремий вид науково-практичного пізнання ґрунтується на загальних засадах відповідної теорії та реалізується за допомогою системи певних методів, що утворюють його методологію. Специфіка цього виду пізнання полягає в тому, що воно певною мірою регулюється нормами кримінального процесуального права. Правові норми, які регулюють процеси умов сприйняття злочинної події, мають повністю корелюватися із законами філософії людського пізнання.

Тому під час реформування вітчизняного законодавства щодо діяльності слідчого спершу слід було б через закони теорії філософського пізнання здійснити осмислення процедури досудового провадження й розробити відповідну методологію його діяльності для вдосконалення правових процедур пізнавальної діяльності слідчого. Слушною є думка М. В. Костицького, що процесуальні науки без методології – як людина без рук, а без філософії – як без голови [1, с. 15].

Ці закони пізнання об'єктивної дійсності та практична діяльність слідчого свідчать, що встановлення істини у процесі розслідування потребує, насамперед, свободи сприйняття ним

події злочину, логічного осмислення отриманої інформації та вільної побудови висновків за його результатами для прийняття процесуальних рішень і вчинення відповідних дій. В основі цього лежать вимоги процесуального принципу оцінки доказів за внутрішнім переконанням. Переконавання – це певний стан свідомості особистості, який ґрунтується на системі отриманих незаперечних суб'єктивних знань, а також мотивів і мети, що спонукають її до діяльності відповідно до власних уявлень, оцінок, поглядів та принципів.

У зв'язку із цим понад сто років напрацювання науковців та законодавця були спрямовані на розширення повноважень слідчого, його процесуальної незалежності та самостійності під час проведення слідчих дій і прийняття процесуальних рішень. Написано тисячі праць, які утверджують самостійність і процесуальну незалежність слідчого [2].

На жаль, 2012 року під час прийняття нового КПК України багатий практичний досвід функціонування вітчизняного слідчого апарату, багатолітні напрацювання юридичної науки та філософські закони суспільного пізнання було проігноровано. Не враховано, що вітчизняне законодавство є системним утворенням і ґрунтується на європейській континентальній формі права з її інститутом слідчого. Під час запозичення низки положень англо-американського інституту поліцейського розслідування, яке не є процесуальною стадією досудового провадження, не врахували й того факту, що там немає інституту слідчих, і суд, на відміну від європейської форми процесу, є активним суб'єктом зі збирання доказів, що не може не впливати на об'єктивність правосуддя. На підтвердження цього ми неодноразово наводили факти незаконного засудження громадян у США та інших країнах [3, с. 146–151]. Крім цього, інкорпорація поліцейського розслідування в наш кримінальний процес суперечить вітчизняній формі правосуддя, де суд є «пасивним» суб'єктом у змагальному провадженні. Поліцейська форма досудового провадження в нас уже була до створення слідчого апарату 1860 року. Навіть тогочасний режим царської Росії вимушений був запровадити інститут слідчих, який уперше було створено у Франції під час проведення демократичних реформ після

Великої революції. Він панує й досі на території країн континентальної Європи.

Нині стара форма досудового провадження – поліцейське розслідування – зазнає критики не тільки в консервативній Англії, а й в інших країнах. Відбуваються процеси його поступового реформування.

Невдале запозичення процедури розслідування злочинів призвело до того, що чинний процесуальний закон значно понизив процесуальний статус суб'єкта, який його проводить. Цьому суб'єкту лише зберегли назву «слідчий», а в НАБУ навіть замінили на детектив.

Перше стосується власне правового становища слідчого. Він утратив свій процесуальний статус одноосібного суб'єкта, що проводить досудове провадження, і все, що з ним пов'язане. Нині він є лише представником державного органу – слідчого підрозділу, який очолюється його керівником. За КПК 1960 року (ст. 102) суб'єктом досудового провадження значився саме слідчий, який був одноособовим державним органом досудового розслідування.

Друге – процесуальна незалежність і самостійність. У ч. 1 ст. 114 КПК 1960 року було чітко зазначено, що під час провадження досудового слідства всі рішення про його спрямування та про провадження слідчих дій слідчий приймає самостійно, за винятком випадків (а їх було не багато), коли законом передбачено одержання згоди від суду (судді) або прокурора, і несе повну відповідальність за їхнє законне та своєчасне проведення. Отже, він несе відповідальність за власні самостійні дії та рішення. І це справедливо з погляду пізнання події злочину.

У чинному ж КПК України на першому місці стоїть погроза законодавця (ч. 1 ст. 40): слідчий несе відповідальність за законність і своєчасність процесуальних дій. Ураховуючи, що нині майже всі дії він проводить за вказівками та згодою прокурора чи керівника свого підрозділу, то така погроза є абсурдною. Трапилася й помилка у цій нормі закону, адже слідчий не тільки проводить слідчі дії, а й приймає процесуальні рішення у справі. Це законодавець не вказав у ч. 1 ст. 40. І лише в ч. 5 ст. 40 зазначено, що слідчий «...є самостійним у своїй процесуальній діяльності...». З огляду на втрату ним

процесуального статусу та незалежності у своїх діях, ця норма є формальною. За новим законодавством не слідчий самостійно організовує заходи з розслідування у справі, а вперше у багатолітній вітчизняній практиці – його безпосередній керівник і прокурор, який значиться керівником досудового розслідування (ч. 2 ст. 36 КПК України). Будь-яка самостійність слідчого остаточно ліквідована й безпрецедентною як у вітчизняній, так і світовій практиці спеціальною нормою (ст. 381¹ КК України) про кримінальну відповідальність за невиконання вказівок прокурора. Ця норма остаточно придушє будь-які вольові якості слідчого ще на стадії наміру прийняття самостійних процесуальних рішень чи дій, які відповідали б його власному сприйняттю фактичних обставин події злочину, судженню, переконанню під час оцінювання доказів у справі та висновкам. Не сприяє об'єктивному пізнанню події злочину й те, що законодавець покладає на нього проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Слідчий стає суб'єктом поліцейського дізнання.

Відомо, що прокурор здійснює функцію обвинувачення, а підрозділи поліції, служби безпеки відповідають за протидію злочинності та розкриття злочинів, а не всебічність, об'єктивність і повноту розслідування. Це відрізняється від функції розслідування, яку повинен виконувати слідчий. Проте, всупереч усьому зазначеному, законодавець слідчого включає ще й до переліку суб'єктів сторони обвинувачення.

Слідчий має бути самостійним і процесуально незалежним дослідником події злочину, збирати докази, які як звинувачують, так і виправдовують підозрювану особу, а прокурор – суб'єктом нагляду за законністю його діяльності. Правове регулювання процесуальної форми досудового провадження має відповідати філософським законам пізнання, що гарантуватиме об'єктивність розслідування та встановлення об'єктивної істини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Костицький М. В. Деякі аспекти філософських і методологічних проблем наук процесуального права / М. В. Костицький // Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права ім. Короля Данила Галицького. – 2013. – № 7. – (Серія «Право»).

2. Гончаров І. Деякі аспекти процесуальної незалежності слідчого / І. Гончаров // Право України. – 1995. – № 7. – С. 26–27.

3. Романюк Б. В. Удосконалення досудового провадження в Україні : монографія / Б. В. Романюк. – Київ : МНДЦ, 2011. – С. 146–151.

Севрук Володимир Геннадійович,
провідний науковий співробітник відділу
організації науково-дослідної роботи
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОТИДІЇ ЕТНІЧНИМ ОРГАНІЗОВАНИМ ЗЛОЧИННИМ УГРУПОВАнням

У світі зараз налічується щонайменше три тисячі етнічних спільнот, які входять до більше ніж 220 держав світу. Згідно з даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року, в Україні проживає 134 різні етнічні групи, які ідентифікують себе як громадяни України [1]. Деякі колишні іноземці вже обжилися й натуралізувалися, поступово створивши міцні етнічні діаспори; інші громади поки тільки формуються. Однак майже в кожному такому співтоваристві, крім чесних трудівників, є і свій «кримінальний» прошарок.

У майже всіх сильних етнічних діаспорах згодом з'являються організовані злочинні угруповання. Сучасна етнічна злочинність чітко структурована – кожна національність «патрунує» свій регіон, має свою сферу впливу і власний шматок «кримінального пирога». Перетинаються етнічні угруповання зрідка [2]. Так, наприклад, у 2000 році виявлено організованих груп і злочинних організацій, які сформовані на етнічному підґрунті, – 13, у 2001-му – 19, у 2002-му – 13, у 2003-му – 18, у 2004-му – 13, у 2005-му – 14, у 2006-му – 6, у 2007-му – 12, у 2008-му – 4, у 2009-му – 8, у 2010-му – 16, у 2011-му – 26, у 2012-му – 19, у 2013-му – 21, у 2014-му – 19, у 2015-му – 8, у 2016-му – 6, у 2017-му за 5 місяців – 3 [3; 4].

У ХХІ ст. простежується сплеск злочинності серед як окремих етнічних груп, так і поодиноких виявів злочинної